

ARTICLE INFO

Received: 04th June 2024

Accepted: 07th June 2024

Online: 08th June 2024

KEYWORDS

Cinema, music, visual image, timbre, tone.

THE ROLE OF MUSIC IN CINEMATOGRAPHY

Farrukh Sobirov

At the State Conservatory of Uzbekistan

National variety show named after B.Zokirov

teacher of the institute

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11524720>

ABSTRACT

The article analyzes the role of music in cinematography, types of music, specific aspects of music that provide expressiveness.

MUSIQIY SAYQALNING KINO SAN'ATIDA TUTGAN O'RNI

Farrux Sobirov

O'zbekiston davlat konservatoriyasi huzuridagi

B.Zokirov nomidagi milliy Estrada instituti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11524720>

ARTICLE INFO

Received: 04th June 2024

Accepted: 07th June 2024

Online: 08th June 2024

KEYWORDS

Kino, musiqa, visual tasvir, tembr, ohang.

ABSTRACT

Maqolada kino san'atida musiqa o'rnini, musiqa turlari, ekspressivlikni ta'minlovchi musiqa o'ziga xos jihatlari tahlil qilingan.

Zamonaviy kinoda mustaqil badiiy-estetik elementlar, ya'ni ssenariy, drammatizm, rejissyor, sahna, visual tasvir, dekorativ elementlar, musiqiy-ovoz va boshqalar sintetik bir butunlikni tashkil etadi. Zamonaviy vizual kino tasviri o'z tuzilishiga ko'ra polifonikdir. Unda tovush (musiqa, nutq, shovqin), rang kabi ifodali vositalar va ularning tasviriy silsila bilan aloqasi butunlay yangi estetik ma'noda qayta ko'rib chiqiladi. Individual ifoda vositalari, xoh u musiqa, xoh rang, xoh tasvirning o'ziga xosligi, kino tasvirida mutlaqo mustaqil badiiy elementlar sifatida namoyon bo'lmaydi. Ularning har biri kinoga xos yangi sifatlarni baxsh etadi. Bu o'rinda birgalikda bajaruvchi ifoda vositalarini o'zaro o'zgartirishning murakkab jarayoni mavjud. Ana shunday muhim ifoda vositalaridan biri kino musiqasidir. O'ziga xos estetik xususiyatlariga ko'ra kino asarini yaratishda estetizm faol ishtirok etadi.

Ovozli kino tarixi davomida to'plangan tajriba kinoning badiiy qiyofasini rivojlantirishda musiqa rolini ancha kengroq va har tomonlama ko'rib chiqishni talab qiladi. Buning sababi shundaki, kinoda mustaqil san'at sifatida ajratib turuvchi muhim vosita hisoblanishidir.

Ushbu muammoni hal qilishning dolzarbligi turli xil musiqa turlari va janrlarini birlashtirish jarayonlari bilan ajralib turadigan zamonaviy kinoda kino musiqasining o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadi. Kino musiqasi zamonaviy musiqa san'atining o'ziga xos eksperimental laboratoriyasidir.

Kino dramaturgiyasida musiqaning rolga bag'ishlangan birinchi maxsus nazariy tadqiqotlar 1930-yillarga to'g'ri keladi. I.Ioffe o'zining «Sintetik tadqiqot,

san'at va ovozi kino», «Sovet kinosi musiqasi» kabi nazariy manbalar kino musiqasi masalalarini o'rganishda noyob manbaligi bilan ajralib turadi. Kino nazariyasiga oid muhim ishlardan biri M. Martinning "Kino tili" kitobidir. Ushbu kitob nafaqat muallif murojaat qilgan musiqa va kino arboblarning nuqtayi nazarini aks ettiradi, balki G'arbda ma'lum darajada keng tarqalgan va o'rnatilgan qarashlarni jamlagan. M. Martin asosiy talablardan biri sifatida filmda musiqaning "yashirinlik" xususiyatini ilgari suradi. Umumiy olganda M. Martin musiqani filmning hissiy-emotsional kayfiyat bag'ishlovchisi sifatida tan oladi.

Musiqa kinoda ekspressivlikning muhim vositasidir. Kino musiqasi madaniy tahlil uchun ma'lum qiziqish uyg'otadi, chunki u san'atning sintetik shakllarida musiqiy komponent faoliyatining umumiy qonuniyatlarini aniqlash uchun shartli model sifatida qaralishi mumkin. Musiqa uzoq rivojlanish tarixida mustaqil san'at turi sifatida uning mazmunini yangilab turuvchi ekspressiv vositalar majmuasini yaratdi: ohang, ritm, rejim, tonallik, garmoniya, tembr, dinamik soyalar, temp. Musiqa tilining bu barcha elementlari bir-biri bilan chambarchas bog'liq va o'zaro aloqada, ularning birligi mutlaqdir, lekin ularning mustaqilligi nisbiydir.

Shubhasiz, kino musiqasi sof musiqiy ifoda vositalarini saqlab qoldi, ammo kino ta'siri ostida qadriyatlarni qayta baholash va ilgari mavjud bo'lgan urg'u va afzalliklar o'zgarishi sodir bo'ldi. Natijada, ifoda vositalarining har biri kino bilan bog'liq bo'lmagan an'anaviy musiqiy tafakkurga xos bo'lganidan ko'ra ko'proq mustaqillikka ega bo'ldi. Ekran nafaqat so'zni, balki tembr, ritm va asboblarni ham talab qila boshladi.

Deyarli har qanday musiqiy ifoda vositalari kinoda dominant sifatida harakat qilishi mumkin, uning atrofida barcha musiqiy materiallar rivojlanadi. Film musiqasida kuyning rolini alohida ta'kidlab o'tamiz. – Musiqada hamisha kuyga yuqori mezonlar qo'yilgan. Buyuk Gaydn shunday degan edi: "Agar siz kuyning go'zalligini bilmoqchi bo'lsangiz, uni jo'rsiz kuylang. Ohang dahoning ishi". Bu fikr bizning davrimizda ham dolzarbdir, chunki chinakam go'zal, esda qolarli kuy yaratish uchun kompozitordan ko'p mehnat talab etiladi"¹.

Kino musiqasida ohang musiqa ijodining boshqa turlariga qaragandan ko'ra ko'proq mustaqillikka ega. U o'zining asl ko'rinishida ishlatilishi mumkin, ovoz bilan yoki biron bir musiqiy asbob bilan ijro etilishi mumkin va musiqiy asbob o'zining ovoz ishlab chiqarish tabiati jihatidan eng kutilmagan garmoniyaga ega bo'lishi mumkin. Qo'shiqlarda ohang katta ahamiyatga ega bo'lib, ular ko'pincha filmning asosiy g'oyasini aks ettiradi.

Filmda melodik boshlanish – yetakchi musiqiy mavzuning o'rni muhim. Kino san'atida faoliyat olib boradigan ko'plab bastakorlarning fikriga ko'ra, kino musiqasi boshqalarga

¹ Хангельдиева И.Г. Музыка в синтетических видах искусства. М., 1987. – 44 с.

qaraganda yorqin, esda qolarli va oson qabul qilinadigan ohang bilan ta'sirchan mavzuni talab qiladi. Mavzu juda ixcham bo'lishi, o'rtacha bir daqiqadan ko'p bo'lmagan ovoqli bo'lishi va shu bilan birga umumiylik bilan ajralib turishi, umuman filmning g'oyasi va kayfiyatini o'zida aks ettirishi kerak. Shu munosabat bilan bastakor Andrey Petrov shunday ta'kidladi: "Musiqiy mavzular soni minimal; aslida filmda bitta - asosiy - musiqiy mavzu bo'lishi kerak"² [3, b. 122].

Kino musiqasidagi musiqiy mavzu turli ifoda vositalarini birlashtirishi mumkin. Undagi ohangning ustuvorligi nisbiydir: ko'pincha ekran musiqaning boshqa ekspressiv imkoniyatlarini muvaffaqiyatli ta'kidlaydi va bunday hollarda ohang o'z o'rnini musiqiy tilni ifodalashning boshqa vositalariga beradi. Masalan, badiiy dominantning ma'nosi ritmga ega bo'lishi mumkin.

Kino musiqasi tembr ranglarini doimiy izlash bilan ajralib turadi. "Tembr - bu musiqa asbobi yoki odam ovoqining ohanglari, ya'ni qo'shimcha ohanglar bilan beriladigan o'ziga xos rang berishdir"³. Kino amaliyoti musiqaning g'ayrioddiy tovushlarga, tembr ranglarini ta'kidlash istagini yanada kuchaytirdi: bu yerda beton, elektron va tovushli musiqa elementlari keng qo'llaniladi. Tembr dramaturgiyasini yanada rivojlantirishda ovoz yozish, kuchaytirish va korreksiyalovchi asbob-uskunalar sohasidagi yutuqlardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Elektron musiqa zamonaviy musiqaning tembr palitrasini kengaytirdi. Kino musiqasidagi cholg'u asboblari ham cholg'u simfonik musiqasida o'rnatilgan an'analardan farq qiluvchi o'ziga xos xususiyatga ega. Kino musiqasida cholg'u asboblarining badiiy imkoniyatlari an'anaviy musiqiy shakl va janrlarga qaraganda ancha keng. Zamonaviy texnik yutuqlarga asoslangan ovoz yozish an'anaviy cholg'u asboblarining g'ayrioddiylikini his qilish, "yaqindan" tembrini his qilish, har qanday musiqiy asbobni yakkaxon qilish imkonini beradi.⁴

Deyarli har qanday musiqiy ifoda vositalari dominant sifatida harakat qilishi mumkin, u o'z rivojlanishida ko'proq farqlanadi va avtonomdir. Bu, birinchi navbatda, ohang, tembr, ritm va musiqiy asboblari. Kino musiqasining o'ziga xos xususiyatlari – parchalanish, mozaik, ko'p janrli, polistilistik, to'liq bo'lmagan shakldan iborat. Vizual diapazon musiqiy va tovush diapazoni uchun qat'iy dasturni talab qiladi. Adabiy-sahnaviy asos va uning eng xilma-xil ko'rinishlarida tahrirlash filmning musiqiy partiturasining u yoki bu darajadagi mozaikligini, ko'p janrli va polististikani belgilaydi. Kinodagi musiqiy shakl kino asarining mazmuni, janri va uslubiy xususiyatlari bilan belgilanadi. Kino musiqasining tabiati aynan uning filmga muvofiqligi – janri, uslubi, dramaturgiyasi, intonatsiyasi, vizualizatsiya turi, aktyorlik uslubi – film bo'lgan eng murakkab butunlikning barcha individual zarralari bilan uyg'unligi bilan belgilanadi.

References:

1. Хангельдиева И.Г. Музыка в синтетических видах искусства. М., 1987. – 44 с.

² Петров А. Время. Музыка. Музыканты. Размышления и беседы. Л., 1987. – 122 с.

³ Фридкин Г. Практическое руководство по музыкальной грамоте. М., 1980. – 266 с.

⁴ Byrd C.L. The Star Wars Interview John Williams. Interview // Film Score Monthly. 1997. No. 2 (1). February. P. 18–21 ; Wolkenfeld S. George Lucas' Space Opera Star Wars und ihre Bezüge zu Musikdrama und Orchestersprache des 19. und frühen 20. Jahrhunderts // Frankfurter Zeitschrift für Musikwissenschaft. 2007. Jg. 10. S. 71–98.

2. Петров А. Время. Музыка. Музыканты. Размышления и беседы. Л., 1987. – 122 с.
3. Фридкин Г. Практическое руководство по музыкальной грамоте. М., 1980. – 266 с.
4. Byrd C.L. The Star Wars Interview John Williams. Interview // Film Score Monthly. 1997. No. 2 (1). February. P. 18–21 ; Wolkenfeld S. George Lucas' Space Opera Star Wars und ihre Bezüge zu Musikdrama und Orchestersprache des 19. und frühen 20. Jahrhunderts // Frankfurter Zeitschrift für Musikwissenschaft. 2007. Jg. 10. S. 71–98.